

NERIJUS STASIULIS

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Lietuva
Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania

HEIDEGGERIS: NUO TEORIJOS IKI SAŲOKINĖS IŠTAKOS PRIE EKSTATINIO LAIKO

Heidegger: From Theory's Preconceptual Origin to Ecstatic Time

SUMMARY

This is the last part of the article dedicated to showing the significance of access to theory's pre-conceptual origin for Heidegger's thought: for the analysis of the existential structure and phenomenological-hermeneutical investigation of Western thought, which at the same time opens a new horizon of being. In this paper we will show that the result of this thinking is the unity of theory and practice. It is discovered equiprimordially with the unity of being and time at the beginning of Greek thought.

SANTRAUKA

Tai – paskutinė dalis straipsnio, skirta atskleisti prieigos prie ikisąvokinės teorijos ištakos reikšmę Heideggerio mąstymui: egzistencialinės struktūros analizei ir fenomenologiniam bei hermeneutiniam Vakarų minties tyrimui, kartu atveriančiam naują buvimo horizontą. Šiame straipsnyje parodysime, jog šio mąstymo rezultatas yra teorijos ir praktikos vienumas. Jis atrandamas vienodai pirmapradiškai su būties ir laiko vienumu graikiškojo mąstymo pradžioje.

IVADAS

Kaip matėme ankstesnėse dalyse, Heideggerio mintis skleidžiasi, pagreičiui interpretuojant dekartiškąją / moderniąją ir graikiškąją mąstymo prielaidas, abi

jas traktuojant kaip skirtingas prezencijos (vienio) išslaptinimo galimybes. Heideggeriškasis paprastumas skiriasi nuo vienumo: pirmasis nėra priešinamas

RAKTAŽODŽIAI: Heideggeris, teorijos ikisąvokinė ištaka, ekstatinis laikas, kitas mąstymas.

KEY WORDS: Heidegger, theory's pre-conceptual origin, ecstatic time, another thinking.

daugiui, bet ėima jį į save. Arba, galime pasakyti, čia nebėra prasminga kalbėti apie vienio ir daugio opoziciją. Veikiau jų santykis atsiskleidžia kaip vienoviškas būties ir laiko santykis, kur pati ekstatišnė būties ir laiko *struktūra* pasirodo ne kaip suskaidytų narių santykis, o kaip parankiuoju judumu suvienijama bei nutolinimu charakterizuojama erdvė. Atomizuojanti mintis kilo iš graikiškojo prezencijos – būties vienumo – mąstymo. Kartu su šia mintimi išsiskleidė būties ir laiko, stabilumo ir kaitos, teorijos ir praktikos opozicijos. Heideggeris parodo, kad parmenidiškasis vienumas iš tiesų reiškia ne tiesiog vienumą, o vienumą kaip paprastumą.

Aristotelio keliamą graikišką pamatinį klausimą apie prezenciją Heideggeris formuluoja taip:

Ar ši viena būtis yra kažkas prieš bet kokį išsiskleidimą (*Entfaltung*), tai yra kažkas esantis (*Bestehendes*) sau, o šis nepriklausomumas – tikroji būties esmė? O gal būtis savo esme niekada nėra neišsiskleidusi, todėl įvairumas (*Vielfalt*) ir jo sklaida (*Faltung*) sudaro būtent savitą savyje-sutelktumo vienumą? Ar būtis persiduoda (*teilt sich ... mit*) paskiriems būdams taip, kad šiuo persidavimu ji

tikrai pasklinda (*sich verteilt*), tačiau šiuo pasklidimu vis dėlto nėra išblaškoma (*zerteilt*), todėl nesuskyla (*auseinanderfiele*) išblaškyta ir nepraranda savo autentiškosios (*eigenes*) esmės, vienumo? Ar galiausiai būties vienumas nėra kaip tik šis persiduodantis pasklidimas? O jeigu taip, kaip šitaip yra ir gali būti? Kas valdo šiame vyksme (*Geschehen*)? (Šie klausimai nurodo į *Būtį ir laiką!*) (Heidegger 1990: 31).

Išslaptinimo prieigos kaip tik ir susijusios ne su banaliu („loginiu“) skaidymu ar jungimu, o su slaptinga vienio ir daugio vienove. Šioji vienovė esmingai susyja su Heideggerio *Būtyje ir laike* bei kituose tekstuose naudojamu *formalaus nurodymo* (*formale Anzeige*) metodu. *Formalumas* nurodo šį vienį, esantį iki bet kokio daugio, kuris kartu paradoksaliai yra daugis. Taip pat jis nurodo *teorijos ir praktikos* vienumą, atliekant išslaptinimo judesį.

Šioje dalyje parodysime, kaip prieiga prie ikisąvokinės teorijos ištakos ir šiame pamatiniame lygmenyje atliekamas eksistencinės struktūros aprašymas atveria išslaptinimą kaip vienumą, nesant opozicijos tarp stabilumą apčiuopiančios teorijos ir su kaita susijusios praktikos.

1.

Ir *ὄντῃα*, ir *Dasein* tikroji prasmė Heideggerio filosofijoje persmelkiamos laiko horizontu. Pačią *Būčiai ir laikui* svarbią fenomenologinę horizonto sampratą Heideggeris sieja su graikiškuosius *ὄρος* ir *ὀρισμός* kildinančia patirtimi. Aristoteliiui *ὀρισμός*, api-brėžimas yra *λόγος*, teiginys, teigiantis *κα* apie individualų *κα*

nors. *Λόγος* išsipildo apibrėžime, kuris nusako šį individualų *κα nors* pagal šį *κα*, kuris yra *κάθ'αυτό*, savaime. Šį savaime esantį *kas*, *ὄντῃα*, Platonas ir Aristotelis vadina *εἶδος*. Iš tikrojo esinio, kaip *εἶδος*, pagavos kyla Vakarų sąvokinis mąstymas. Sąvoka, apčiuopianti pastovų *kas*, atidengia tikrąjį esinį, koks jis yra iš tie-

sų. „Pastovios“ *οὐσία* pagava gali įgyti du pavidalus. Pirma, „pastovi“ *οὐσία* gali būti suprantama kaip apvalyta nuo laikiškosios charakteristikos (ir atsieta nuo juslinio kasdienės patirties esinių lauko). Šią pirmąją galimybę realizuoja karteziškoji objekto, arba – vokiškai – *Gegenstand*, samprata. Ši *οὐσία* pavidalą Heideggeris *Būtyje ir laike* sieja su neautentišku *Dasein* atidengimu, kita vertus, toks *οὐσία* traktavimas esąs priklausomas nuo autentiškosios graikų filosofijos išvalgos, kurią *οὐσία* mąstymas ir bandęs išsakyti. Tai – prigimties judumo (*κίνησις*) (=būties temporalumo) išvalga. Nors aiškiausiai išreikšta tik Aristotelio tekstuose, ji būdinga visai graikų patirčiai (pvz., Kisiel 1993: 240).

Tad antrąją *οὐσία* traktavimo galimybę realizuoja *Būtyje ir laike* atskleista *Dasein*, esmingai siejama su judumu, samprata. Aristoteliumi Heideggeris teikia pirmenybę prieš jo pirmtakus kaip tik todėl, kad šis filosofas aiškiausiai apibūdino *οὐσία*, kaip neatsiejamą nuo judumo, *κίνησις*, horizonto. Aristoteliskajame *οὐσία*, atskleidžiančiame *ἔλη* ir *μορφή* judų santykį, Heideggeris išvelgia *Dasein* laiko ekstazių aprašymą. Vokiečių filosofui svarbu, kad Aristotelis suvokia esinio būtį ne tik per jo „kas“, bet ir per „kaip“, tai yra ne tik per jo „pastovumo“, bet ir per judumo momentą. Primindamas užmirštojo „kas“ ir „kaip“ vienumą, Heideggeris imasi iš esmės atnaujinti tradicinę Vakarų logiką ir ontologiją, gravituojančią link „nejudžios“ *οὐσία* traktavimo galimybės. Link „nejudaus pastovumo“ pasukusi sąvoka gražinama į pirminę ją kildinančią gyvenimo srovę, prie pirminio *κίνησις*. *Λόγος*, kaip neju-

daus pastovumo pagava, atgręžiamo atgal į pirmąją gyvenimo srovės *λέγειν*, pirmąją intencionalumą, į kurį gilinantis, tik ir gali atsiskleisti autentiškas *λόγος*.

Pati graikiškoji logika ir jai esminga api-brėžimo (*ὀρισμός*) samprata, Heideggerio aiškinimu, kilo iš graikiškosios ikiteorinės *πέρας* – pasauliškųjų esinių, kaip įeinančių į savo ribą, – patirties. Savitai ši graikiškoji *πέρας* perimama ir haidegeriškojoje *Dasein* sampratoje: *Dasein* taip pat esmingas sąlyčio su savąja riba supratimas. Esinio buvimas (*Jeweiligkeit*) savojoje *πέρας* Aristotelio filosofijoje ir *Dasein* buvimas (*Jeweiligkeit*, *Je-meinigkeiteit*) savajame ribiškume Heideggerio filosofijoje suprantami analogiškai ar net identišškai, šios sampratos persipina viena su kita (Kisiel 1993: 291–292).

Heideggerio filosofijoje pritariama Aristoteliumi, kad siela tam tikra prasme yra visi daiktai. Šią nuostatą skirtingai yra išsakę ir kiti mąstytojai: pavyzdžiui, aš esu mano pasaulis (Vitgenšteinas 1995: 110), objekto nėra be subjekto (Schopenhauer 2012: 555). *Dasein* egzistenciškumas yra laiksmo / esmo erdvės, kaip tokios, išslaptinimas. Ši erdvė gali būti išslaptinama autentiškai, įsiklausant į tikrąją graikiškojoje Platono bei Aristotelio filosofijoje ir iš jos kylančioje tradicijoje besiskleidžiantį išslaptinimą, arba neautentiškai, vien pagal karteziškojo, galilėiškojo bei niutoniškojo mokslo brėžiamą kontūrą. *Dasein* egzistencijai, kaip turinčiai autentiško ir neautentiško buvimo galimybes, esmingas su jomis vienodai pirmąpradis galėjimas pakaitom būti tarp pasaulių (plg. Macewen 1995: 237; Heideggeris 1992a 137–138; Heideg-

ger 2006: 226–227) atitinkamai pagal Aristotelį ir pagal Descartes'ą arba Newtoną (taip pat. žr. Heidegger 1984).

Perėjimas nuo „kas“ prie „kas“ ir „kaip“ vienumo prisiminimo taip pat reiškia perėjimą nuo sąvokinės pagavos prie formalaus nurodymo. Formalus nurodymas nurodo *kas-kaip-buvimą* (*Was-Wie-Sein*) (Heidegger 1994: 23). Būdamas formalus, t. y. neturiningas, išsakantis gyvenimo srovės saviinterpretaciją, jis

pasirodo tik gyvai konkretizuodamasis situacijose, kuriose jis gali būti pritaikytas. Dėl filosofijos formalumo jai neišvengiamai būdingas interpretatyvumo momentas, todėl jos negalima redukuoti į „tradicinę logiką“. Formalaus nurodymo samprata numano teorijos ir praktikos skirties atsisakymą (žr. Stasiulis 2016). Tai, anot Heideggerio, leidžia autentiškai suvokti graikiškąją – platoniskąją bei aristoteliškąją – *οὐσία*.

2.

Nuo Aristotelio laikų *οὐσία* suvokta daiktavardiškai. Heideggerio aiškinimu, iš šio suvokimo išsivystė karteziškoji substancinė ontologija (Heidegger 2006: 93). Anot šiosios, greta begalinės substancijos (Dievo), esama *res cogitans* ir *res extensa* (kaip dviejų baigtinių substancijų).

Heideggerio filosofijai esminga mintis, kad tiek modernioji objekto, tiek modernioji subjekto samprata randasi sykiu ir savo esme sutampa. Todėl prasminga kalbėti ne apie subjektą ir objektą bei jų santykį, o apie bendrą jų esmę. Ši bendra esmė Heideggerio filosofijoje įvardijama terminu *Ge-stell*. Juo nurodoma, kad susijungia moderniajam subjektui esminga valia ir moderniojo objekto esmę sudarantis kauzalumas. Valia ir intelektas, valia ir vaizdinys yra tas pats. Moderniosios sampratos esmė kyla iš neautentiškos aristoteliškosios *οὐσία / ἐνέργεια* traktuotės, arba būties užmaršties.

Tai aiškiausiai pastebima Leibnizo filosofijoje. Joje monada apibūdinama kaip *perceptio* (karteziškojo *intellectus*) ir *appetitus* (karteziškojo *voluntas*) vienybė. Kaip parodoma Heideggerio tekstuose,

karteziškoji intelektinė objekto pagava kyla iš graikiškosios prezencijos – *οὐσία, ἐνέργεια* – sampratos. Valingoji subjekto samprata taip pat siejama su aristoteliškąja *ἐνέργεια*. Heideggerio filosofijos požiūriu, šie du *ἐνέργεια* – prezencijos – aspektai istoriškai išsiskiria ir vėliau vėl susijungia moderniojoje subjekto sampratoje, kurios esmę geriausiai išreiškia Leibnizo monados samprata. Viena vertus, *ἐνέργεια* tampa grynuoju aktyvumu, jėga, galia, vitalizmu – tai monados *vis primitiva activa*, kurią Leibnizas ir pats sieja su Aristotelio *entelechija* (Heidegger 1997b: 237). Kita vertus, ji virsta statišku pasyvumu, mechanicizmu, aktualumu, todėl monada suvokiama deterministiškai, kaip subjektas, turintis savyje visus savo predikatus. Ši monados, arba moderniojo subjekto, samprata kyla iš graikiškosios prezencijos sampratos. Šita samprata numano būties užmarštį, kuri radikalizuojama moderniojoje subjekto sampratoje. Todėl modernųjų laikų esmė Heideggerio filosofijoje įvardijama ne tik *Ge-stell*, bet ir subjektiškumo (*Subjektität*) terminu.

Bet karteziškojo, arba moderniojo, subjektiškumo kritika reiškia ne tai, kad atsisakoma graikiškosios prezencijos sampratos. Ši samprata neišryškina būties ir esinio skirtumo, todėl iš jos kyla būties užmaršties pavidalai. Tačiau, anot Heideggerio, būties ir esinio skirtumas vis dėlto glūdi graikiškojoje prezencijos sampratoje, ir mąstymo užduotis yra jį išryškinti.

Subjektą struktūriškai galima padalyti į valios ir intelekto aspektus, todėl šisai ontologinio skirtumo „ne“ sykiu nukreiptas į kiekvieną iš jų. Valia, kaip grynąjį aktyvumą, jis papildo šiuoju aktyvumo „ne“, kaip subjektui (*Dasein*) esmingu pasyvumu, todėl *Dasein* charakterizuoja aktyvumo ir pasyvumo vienovė. Intelektu apčiuopiamą objektinį aktualumą jis papildo aktualumo „ne“, kaip už jį aukštesne galimybe. Todėl *Dasein* yra ne subjektas, turintis savyje visus savo predikatus, o buvimas-galimybėje kaip būties išslaptinimas. Pabrėžtina, kad Heideggerio filosofijoje išsaugoma valios ir intelekto vienybė ir nurodoma į graikiškąją prezenciją. Tačiau apmąstant ontologinio skirtumo požiūriu, ji patiria transformaciją, dėl kurios Heideggerio filosofijoje netgi nebevertojami moderniesiems laikams esmingi valios ir intelekto terminai. Juos atitinkamai pakeičia laisvės ir tiesos terminai. Panašiai kaip valios ir intelekto vienybės atveju, laisvės esmė yra tiesos esmė (Heideggeris 1992: 299). Bet laisvės ir tiesos vienybė, suprantama ne būties užmaršties, o būties prisiminimo požiūriu, yra laiduojama būties (ontologinio skirtumo) „ne“. Todėl sakoma, kad [ne]laisvės esmė yra [ne]tiesos esmė. *Būtyje ir laike* šią sampratą atitinka įmestosis užmesties

samprata. Jos požiūriu Heideggerio tekstuose „rekonstruojamos“ aristoteliškosios *πάθος, λόγος, ὄρεξις* ir *εἶδος* vienvės sampratos.

Būtyje ir laike karteziškajai (substancinei) daikto, kaip *res*, ir vienodai pirma pradei pasaulio sampratai priešinama daikto, kaip *πράγμα*, ir vienodai pirma pradė pasaulio pasauliškumo samprata. Ši opozicija suprastina ne dualistiškai, esą vienas jos narys žymi statinę objektinę sampratą, o kitas – laikišką subjektinę. Pirmasis šios opozicijos narys nurodo pačią karteziškąją dualistinę ontologiją, kaip neautentišką *ὄνσια* traktuotę, o antrasis – autentišką *ὄνσια* traktuotę ir Aristotelio filosofijos kilmę. Haidegeriškas *πράγμα* tyrimas atskleidžia daikto, veiksmo ir nuotaikos vienumą.

Mums įprasta gramatine forma daiktą nusakančius žodžius priskirti daiktavardžio kategorijai, o veiksmą nusakančius – veiksmožodžio, tačiau ši gramatinė skirtis netinka Heideggerio minčiai perteikti. Mąstytojas atkreipia dėmesį į tai, jog pati ši gramatika yra priklausoma nuo Aristotelio ontologijos ir jo *ὑποκείμενον* sąvokos: „[G]ramatinė daiktavardžio [*Substantiv*] kategorija pareina nuo ontologinės *ὑποκείμενον* kategorijos“ (Heidegger 1992: 591). Aristotelis išskiria tai, kam priklauso *στάσις*, ir *ὄνομα* – daiktavardį – apibrėžia kaip *ἀνευ χρόνου*, o *ῥῆμα* – veiksmožodį – kaip *προσημαίνον χρόνον* (Arist. De Int. 16a19, 16b6.). Bet ši skirtis išryškėja, apmąstant Aristotelio ir graikų mąstymui bendrą *ὄνσια* iš *κίνησις* horizonto. Kaip nurodo Heideggeris, iki Aristotelio (dar Platono mąstyme) nebūta šios griežtos skirties, ir *ὄνομα* bei *ῥῆμα* nereiškia „daiktavar-

džio“ ir „veiksmažodžio“ vėlesne prasme. ὄνομα nurodo *tai*, su kuo turime reikalą, o ῥῆμα – ši reikalo turėjimą: „ὄνομα yra [šio] πράγμα δήλωμα, o ῥῆμα yra [šio] πράξις δήλωμα“ (Heidegger 1992: 591). Daiktas ir veiksmas yra vienoviški. Abu jie yra δηλώματα, nes priklauso vienoviškam daikto (τι) atvėrimui – τὸ δηλοῦν. Šis δηλοῦν esąs pirminis fenomenas, o svarstymo įvedama πράγμα ir πράξις – daiktavardiškumo ir veiksmažodiškumo – skirtis jo atžvilgiu atsirado vėliau. Atveriamąjį daiktą (τι) – δηλούμενον – graikiškai Heideggeris apibūdina kaip „πράγμα, esantį būtent [šiam] πράξις kaip“ (πράγμα im *Wie der πράξις*) (ten pat, p. 599). Graikai neturėjo vėlesnės kalbos (*Sprache*) sampratos. Heideggeris kildina jų λόγος mąstymą iš šnekos, kuri pati savo ruožtu yra tik kaip judaus, arba laikiško, buvimo-pasaulyje būdas. *Būtyje ir laike* aptariama šneka taip pat nurodo šią ontologinę Aristotelio mąstymo ištaką.

Būtyje ir laike pateikiama būsenos (*Be-findlichkeit*) ir nuotaikos (*Stimmung*) egzistencialų analizė rodo, kad fenomenas apima ne tik daiktą ir veiksmą, bet ir nuotaiką. Būsenos bei nuotaikos refleksija susiformuoja, Heideggeriui analizuojant πάθος ir jo vienoviško susietumo su λόγος sampratą, aptinkamą Aristotelio tekstuose. Heideggeris, atitinkdamas savąjį įmestosios užmesties sampratą, teigia, jog Aristotelis λόγος regi kaip priklausomą nuo πάθος. Πάθος ir λόγος ne lemia ar papildo vienas kitą, o kartu priklauso fenomenui, jie niekada nebūna vienas be kito.

Aristotelio πάθος samprata, Heideggerio apmąstoma ankstesniuojų kūrybos periodu, yra „vėlesniųjų, *Būtyje ir laike*

tokių svarbių nuotaikos (*Stimmung*) ir būsenos (*Be-findlichkeit*) konceptų pirm-takė“ (Oele 2012: 1). Oele žodžiais, Heideggeris, aptardamas πάθος, „siekia išryškinti svarbiausią problemą, kuri gali būti lengvai pražiūrėta: ji susijusi su santykiu tarp esinio patiriamų afektų ir po tuo glūdinčia bei šiuos afektus įgalinančia – kliudančia ar padedančia – dispozicija“ (Oele 2012: 10). *Būtyje ir laike* (skyruije „Da-sein kaip būseną“) afektus įgalinanti dispozicija yra *būseną*: taip ontologiškai vadinama tai, kas „ontišškai yra labiausiai pažįstama, kasdieniškiausia: nuotaika, buvimas-nusiteikis (*Gestimmt-sein*)“ (Heidegger 2006: 134). Ji yra „fundamentalus egzistencialas“ (ten pat, p. 134). Anot Heideggerio, „būsenos nusiteikimas egzistencialiai įsteigia *Dasein* pasaulio atvirumą“ (ten pat, p. 137), todėl „turime perleisti ontologiškai iš esmės pirminį pasaulio atidengimą „vien tik nuotaikai“ (tačiau derėtų to nesupainioti su ontiniu mokslo perleidimu „jausmui“) (ten pat, p. 138).

Dasein samprata susiformuoja kaip Aristotelio νοῦς sampratos „rekonstrukcija“. *Dasein*, kaip įmestosios užmesties, samprata at-stato aristoteliškąją νοῦς, kaip πάθησις, ir ποιήσις vienovės sampratą. Νοῦς pasaulio atvėrimas jau *Aristotelio filosofijos pamatinėse sąvokose* aprašomas tais pačiais terminais, kuriais vėliau *Būtyje ir laike* bus aptiriamas *Dasein* buvimas-pasaulyje.

Būtyje ir laike teigiama, jog *Dasein*, kaip buvimas-pasaulyje, kaskart jau yra liečiamas (*angegangen*) vidupasauliškųjų esinių, bet tik todėl, kad iš anksto jau intenduojama pasaulį: „Iš anksto jau atvertas pasaulis leidžia sutikti tai, kas vidupasaulyje

liška“ (Heidegger 2006: 137). Buvimo-pasaulyje samprata gražina prie aristoteliškosios sielos, arba sielos proto (*νοῦς τῆς ψυχῆς*)¹, sampratos: „Žmonių buvimo, kaip buvimo-pasaulyje, atidengtumas apibūdinamas [šiuo] *νοῦς*“ (Heidegger 1993: 326). Aristoteliškajam *νοῦς* esminingas intencionalumas, kaip pasaulio atvėrimas arba įtrauktumas į pasaulį, įvardijamas *darbo* arba *gaminimo* terminais: Aristotelio *νοῦς*, arba šio *νοῦς* darbas (*ἔργον*), yra (pasaulio) atidengtumas (*Entdecktheit*). Anot Heideggerio, dėl išankstinio buvimo-pasaulyje *νοῦς*, viena vertus, apibūdinamas kaip pasyvumas: jis esąs „πάθος, *buvimas-paliestam / įtrauktam (Angegangenwerden)* pasaulio“ (Heidegger 1993: 326). Kita vertus, intenduojantis subjektas iš esmės priklauso pasauliui ir yra paliečiamas pasaulyje sutinkamų esinių – tai galima pavadinti transcendentaliniu subjekto aktyvumu (*ἔργον*): „*Νοῦς παθητικός* yra galimas tik dėl *νοῦς ποιητικός*, tik dėl *νοεῖν*, atidengiančio pasaulį“ (ten pat, p. 326). Šis aktyviai-pasyvus pasaulio atvertumas yra prezencija, arba *ἐνέργεια*. *Poίησις* ir *πάθησις* vienumas esmingas graikiškajam pasaulio ir gyvenimo supratimui (ten pat, 326).

Dasein veikale *Būtis ir laikas* pasyvumo momentą nurodo įmesties (*Geworfenheit*) bei nuotaikos (*Stimmung*) terminai, o aktyvumo, kaip pasaulio atvėrimo, momentą – supratimo (*Verstehen*) egzistencialas. Išryškinant aristoteliškąjį pasyvumo ir aktyvumo vienumą, veikale teigiama: „Kiekvienas supratimas turi savo nuotaiką. Kiekviena būseną (*Befindlichkeit*) yra suprantanti“ (Heidegger 2006: 335). Judumas – *κίνησις* – graikams esąs apibrėžtas per *poίησις* ir *πάθησις*,

o graikiškasis judumo supratimas neat-siejamas nuo graikiškosios būties sampratos. Būties atvėrimas (*Dasein*, arba *νοῦς*) yra aktyviai-pasyvus judumas.

Tradiciškai daiktavardiškai suprasta *οὐσία* Aristotelio tekstuose nusakoma per *poίησις* sampratą, todėl Heideggerio mąstyme ji suprantama kaip jau iš anksto pirmapradiškai veiksmožodiška, vienoviška, o šios pirmapradės vienovės apimamas būdvardiškumas, arba nuotaika, leidžia Heideggeriui sieti aristoteliškąją *οὐσία*, kaip *poίησις*, su pirmapradiškai poetiniu (*dichterisch*) būties atvėrimu. Tad aristoteliškoji žmogaus, kaip racionalios (logiškos) gyvos būtybės, samprata pakeičiama *Dasein* samprata, ištaroje *ζῶον λόγον ἔχον* išvelgiant pirmapradę *λόγος* prasmę: kalba pirmapradiškai esi tik „poietinėje kūryboje kaip pasaulio paskelbime [*Dasein* aktyvumas] dievui pakvietus [*Dasein* pasyvumas]“ (Heidegger 1990: 128–129).

Haidegeriškoji sąsaja tarp Aristotelio *poίησις* ir „poietinio“ būties atvėrimo išvelgiama, tyrinėjant ikisąvokinį Aristotelio filosofijos matmenį. Ji yra paremta pamatiniais Heideggerio plėtojamos hermeneutikos principais. Nuo pat pradžių Heideggerio fenomenologinė hermeneutika plėtojama kaip graikiškosios ontologijos radikalizavimas. Brandūjį savo pavidalą ji įgyja, pereinant nuo *Dasein* analitikos prie mąstymo apie būties vyksmą. Sinclairo žodžiais tariant, kaip tik Heideggerio atliekami „*poίησις* prasmės interpretaciniai supratimai“ (Sinclair 2006: 195) turi esminę reikšmę, pereinant nuo fundamentinės ontologijos laikotarpio, kai tradiciškai demonstros ontologinės metafizikos ištakos, prie „kito

mąstyto“. Jis siejamas su *Ereignis*, kaip aristoteliškojo vienio, kuris yra daugis, interpretacija.

Pabrėžtina, jog Heideggerio filosofijoje siekiama fundamentaliau apmąstyti racionalumą, besiskleidžiantį anapus racionalumo ir iracionalumo perskyros. Todėl šia filosofija nesistengiama nusi-gręžti nuo racionalumo, destruktiskai jį išardant, taip pat nebandoma jį papildyti iracionalumo elementais. Iracionalizmas – o jis galys egzistuoti tik dėl racionalizmo ir jo nubrėžtų ribų – vokiečių mąstytojas peikia netgi labiau nei racionalizmas: „Intelektualinė, mokslinė kultūra ir jos negatyvas yra tos pačios kilmės; antiintelektualizmas, antimoksliskumas, perimdamas ir akiai išlaikydama tradicijos perduotą situaciją, yra smukęs vienu laipteliu žemiau, nes jis yra tas pats, tik dirbtinai dedasi esąs „ge-

resnis“, „pirmapradiškesnis“ (Heidegger 1994: 122). Su karteizianizmo vyravimu, kaip būties užmarštimi, siejamas ne tik racionalizmas, bet ir iracionalizmas: „Tai, kad [*ratio*] viešpatavimas, plėtojantis europietiškam nihilizmui, atsitiesia kaip visų tvarkų racionalizavimas, kaip norminimas, kaip nivelizavimas, reikia apmąstyti tiek pat, kiek ir jam priklausančias pastangas pabėgti į iracionalumą (*das Irrationale*)“ (Heidegger 1979: 388). Būties prisiminimo galimybė – tai „galimybė išgirsti įsakymą (*Geheiß*), besilaukiantį anapus arba-arba to, kas racionalu, ir to, kas iracionalu“ (ten pat, p. 388). Mąstymas, anot Heideggerio, yra autentiškas, tik būdamas „dialektiškas“, tai yra mąstydamas būtį – „yra“ – kaip pajėgią sutelkti vienovėn tai, kas pasirodo kaip priešybė. Nesant šio telkimo, nukrypstama į vieną ar į kitą kraštutinumą.

IŠVADA

Norint išskleisti *Būties ir laiko* (ir vėlesniojo mąstyto) struktūrą, reikėjo destruktiskai išardyti vakarietiškoji *nous*, kaip apibrėžiamą „stabilumo“ pagava, veikiau parodyti jį esant ekstatiškąjį / eksistencinį *Lichtung*, t. y. esmingai susieta su (*Dasein*) laikiškumu. Aristoteliškoji *teorinė žiūra* ir *praktinė išvalga* savo ontologine kilme ir autentiška prasme sutampa. Būties išslaptinamoje buvimo formo-

je, būde, kuriuo ji išslaptinama, atveriamą erdvę, kurios kontūrus apibrėžia „praktika“. Todėl nieko keista, kad Heideggeris Vakarų filosofijos pradžią kildina iš, pasitelkiant parankumo struktūrą, aprašomo horizonto. Taip pat naujas mokymasis mąstyti vėlyvučiu laikotarpiu bus paremtas parankumo interpretacija, sutampančia su ankstyvųjų graikų mąstytojų (ikisokratikų) tekstų aiškinimu.

Literatūra

- Heideggeris M. 1992. Apie tiesos esmę. Iš vokiečių k. vertė A. Šliogeris. *Martynas Heideggeris. Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis.
- Heideggeris M. 1992a. *Pasaulėvaizdžio metas*. Iš vokiečių k. vertė A. Šliogeris. *Martynas Heideggeris. Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis.

- Heidegger M. 1979. Zur Seinsfrage (1955), Martin Heidegger. *Gesamtausgabe. I. Abteilung: Veröffentlichte Schriften 1914–1970. Bd. 9. Wegmarken*. Frankfurt am Mein: Vittorio Klostermann.
- Heidegger M. 1984. Die Frage nach dem Ding. Zu Kants Lehre von den Transzendentalen Grund-

- sätzen, Martin Heidegger. *Gesamtausgabe. II. Abteilung: Vorlesungen 1923–1944. Band 41: Die Frage nach dem Ding. Zu Kants Lehre von den Transzendenten Grundsätzen*. Frankfurt am Mein: Vittorio Klostermann.
- Heidegger M. 1990. Aristoteles, *Metaphysik* Θ 1–3, von Wesen und Wirklichkeit der Kraft, Martin Heidegger. *Gesamtausgabe. II. Abteilung: Vorlesungen 1923–1944. Bd. 33: Aristoteles, Metaphysik* Θ 1–5, *Von Wesen und Wirklichkeit der Kraft*. Frankfurt am Mein: Vittorio Klostermann.
- Heidegger M. 1992. Platon: *Sophistes*, Martin Heidegger. *Gesamtausgabe. II. Abteilung: Vorlesungen 1919–1944. Bd. 19: Platon: Sophistes*. Frankfurt am Mein: Vittorio Klostermann.
- Heidegger M. 1993. *Die Grundbegriffe der Antiken Philosophie*, Martin Heidegger. *Gesamtausgabe. II. Abteilung: Vorlesungen 1919–1944. Band 22: Die Grundbegriffe der Antiken Philosophie*. Frankfurt am Mein: Vittorio Klostermann.
- Heidegger M. 1994. Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles. Einführung in die phänomenologische Forschung (Winter semester 1921/22), Martin Heidegger. *Gesamtausgabe. II. Abteilung: Vorlesungen. Bd. 61. Vorträge und Aufsätze*. Frankfurt am Mein: Vittorio Klostermann.
- Heidegger M. 1997. *Nietzsches Metaphysik*, Martin Heidegger. *Gesamtausgabe. I. Abteilung: Veröffentlichte Schriften 1910–1976. Bd. 6.2: Nietzsche*. Frankfurt am Mein: Vittorio Klostermann.
- Heidegger M. 2006. *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Kisiel Th. 1993. *The Genesis of Heidegger's Being and Time*. Berkeley and Los Angeles: California University Press.
- Macewen C. 1995. On Formal Indication: Discussion of the Genesis of Heidegger "Being and Time", *Research in Phenomenology* 25 (1): 226–239.
- Oele, M. 2012. Heidegger's Reading of Aristotle's Concept of Pathos, *Epoché: A Journal for the History of Philosophy* 16 (2): 389–406.
- Schopenhauer A. 2012. *Pasaulis kaip valia ir vaizdinys*. Iš vokiečių k. vertė A. Šliogeris. Vilnius: Margi raštai.
- Sinclair M. 2006. *Heidegger, Aristotle and the Work of Art: Poiesis in Being*. London: Palgrave Macmillan.
- Stasiulis N. 2016. On the Unity of Theory and Practice in Heidegger's Thought, *Filosofija. Sociologija* 27 (4): 247–254.
- Vitgenšteinas, L. 1995. *Tractatus Logico-Philosophicus*. Iš vokiečių k. vertė R. Pavilionis, Liudvigas Vitgenšteinas. *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis.

Nuorodos

- ¹ Aristotelis „Fizikoje“ teigia, kad laikas yra sie-loje, arba sielos prote, todėl be sielos nebūtų laiko (Arist. Phys. 223a 25–26).